

GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRKİYE’DE HAYVANLARIN CEZA HUKUKU BAKIMINDAN KORUNMASI^{1*}

Dr. Zekiye ÖZEN İNCİ^{2}**

*“Bir milletin büyüklüğü ve ahlaki gelişimi,
hayvanlara olan davranış biçimi ile belirlenir.”*

Mahatma Gandhi

Öz

Son yıllarda hayvanlara yönelik kasten öldürme, işkence ve eziyet ile tecavüz gibi şiddet içerikli eylemler sıkça kamuoyu ve basında yer almakta ve toplumun genelinde büyük bir infial uyandırmaktadır. Söz konusu eylemleri icra edenlerin ceza hukuku kapsamında cezalandırılması gerektiği yönündeki çalışmalar ise uzunca bir süreden bu yana hayvan hakları konusunda çalışmalar gösteren sivil toplum kuruluşlarının, baroların ve hayvan severlerin gündeminden düşmemektedir. Bu çerçevede 2012 ve 2017 yıllarında Hayvanları Koruma Kanunu’nda değişiklik yapılmasına dair iki ayrı kanun tasarısı kaleme alınmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu makalede, öncelikle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun ilgili eylemler bakımından hangi tür cezai düzenlemeler ihtiva ettiği ve akabinde de ilgili kanun tasarıları ile getirilmek istenilen cezai düzenlemeler eleştirel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Hayvan, Hayvan Hakkı, Hayvanların Korunması, Ceza Hukuku.*

^{1*}Bu makale, 08.11.2018 tarihinde İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde gerçekleştirilen Hukuki ve Psikolojik Boyutuyla Hayvan Hakları ve Korunması panelinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^{2**}Doktor Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. e-posta: ozen.inci@omu.edu.tr

Protection of Animals in Turkey with Respect to Criminal Code and Recent Developments

Abstract

In recent years, news of violent acts towards animals such as intentional killing, torture, and even rape frequently take place in media coverage and general public, and arouse outrage in the society. Studies towards punishing the ones who are responsible for these acts under the criminal code have long been on the agenda of the non-governmental organizations particularly working on animal rights, bars and animal lovers. In this respect, two amendments were proposed to the Animal Rights Law in 2012 and 2017, respectively, and were shared with the public at the same time. Hence, this article discusses, first the variety of related penal regulations in the Turkish Criminal Code and Animal Rights Law, and then newly proposed penal amendments regarding the subject at hand in a critical tone.

Keywords: *Animal, Animal Right(s), Protection of Animals, Criminal Code.*

Giriş

24.06.2004 tarih ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun (HKK) değiştirilmesi ve özellikle hayvanlara yönelik şiddet içerikli eylemlerin kabahat olmaktan çıkarılıp suç olarak düzenlenmesi ve cezalandırılması gerektiği yönündeki çalışmalar, uzunca bir süreden bu yana hayvan hakları konusunda çalışmalar gösteren sivil toplum kuruluşlarının, baroların ve hayvan severlerin gündemindedir. Bu çerçevede tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı “*Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*” 2011 yılında Meclis Başkanlığı’na sunulmuş ve kamuoyunda çokça tartışılmıştır. Ne var ki bu tasarı, kanunlaşmış değildir.

Son yıllarda hayvanlara yönelik şiddet olaylarının basında büyük yer alması ve bu haberlerin toplumda büyük bir infial uyandırması ile birlikte konu yeniden gündeme taşınmış ve dönemin Adalet Bakanı tarafından 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra hükümetin, hayvan hakları konusunda ciddi bir adım atacağı, sahipli ve sahipsiz hayvanların öldürülmesi, işkence ve eziyete muhatap olmasının suç olarak kabul edileceği ve ağır cezai yaptırımlar getirileceği ifade edilmiştir. Bu dönemde Hayvanları

Koruma Kanunu'nda değişiklik yapan yeni bir kanun tasarısı kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ancak söz konusu bu tasarı da kanunlaşmış değildir.

Bu çalışmada, 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve Hayvanları Koruma Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 2012 Tarihli Kanun Tasarısı ile 2017 yılı sonunda kamuoyu ile paylaşılan Hayvanları Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nda yer alan ve kasten öldürme, işkence, eziyet, kötü muamele gibi şiddet içeren bazı eylemlere karşı hayvanları ceza hukuku vasıtasıyla korumaya yönelik düzenlemelerin kapsamı irdelenecektir. Ancak bu incelemelere geçilmeden önce hayvan hakları ve hayvanların korunması hakkında bazı genel değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu kapsamda hayvan hakları kuramı çerçevesinde özellikle son yıllarda çokça tartışılmakta olan bir sorun olan hayvanın hukuki statüsü sorununa yer verilecek ve daha sonra da hayvanlara yönelik kasten öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele gibi bazı eylemlerin ceza hukuku aracılığı ile korunmasının gerekliliği üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

I. Hayvan Hakları ve Hayvanların Korunması Hakkında Genel Değerlendirmeler

A. Hayvanların Hukuki Statüsü Sorunu

Hayvanlara yönelik kasten öldürme, işkence, eziyet, kötü muamele gibi şiddet içerikli eylemlere yönelik güncel mevzuatta ve yukarıda bahsi geçen kanun tasarılarındaki düzenlemeleri değerlendirmeye geçmeden önce, burada hayvan hakları ve hayvanların korunmasına ilişkin olarak bazı hususlarda açıklama yapmakta fayda bulunmaktadır.

Bu kapsamda tartışılması ve yanıt aranması gereken ilk husus, hayvanların da hak sahibi olup olamayacağı meselesidir. Hak; hukuk kuralına dayanan, devletin hukuk düzenince korunmuş olan ve kişinin serbest iradesiyle yararlanabileceği menfaat, başka bir deyişle, avantajlı, ayrıcalıklı hukuki konumdur.³ Hakkın mutlaka bir öznesi (*süjesi*) bulunmalıdır. Öznesiz hak olmaz. Hakkın öznesi ise kişidir. Bu anlamda gerçek ve tüzel kişiler bir hakkın öznesi olabilirler.⁴ Hayvanlara ve bitkilere ise bir kişilik

³ Serozan, Rona, *Medeni Hukuk- Genel Bölüm Kişiler Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 5. bası, İstanbul 2014, s.187. Ayrıca bkz. Oğuzman, M. Kemal/Barlas, Nami, *Medeni Hukuk*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s.141 vd.

⁴ Serozan, *Medeni Hukuk*, s.195; Kılıçoğlu, Ahmet M., *Medeni Hukuk*, Ankara 2016, s.51.

tanınmadığından, hak ve borçların da öznesi olamayacakları, ancak hakkın nesnesi olabilecekleri öteden beri ifade edilmektedir.⁵

Oysa günümüzün modern toplumlarında, hayvanların da bazı haklarının bulunduğu ve bu hakların korunması gerektiği, hızla yerleşik bir anlayış halini almaktadır. Bu görüşün temelinde de şüphesiz ki bazı hayvan hakları savunucularının ortaya attığı görüşlerin önemi büyüktür. Gerçekten de hayvan hakları savunucularının öncülerinden olan *Singer* ve *Regan*’ın hayvan hakları yaklaşımı, “*çıkart teorisi*”nden yararlanarak, hayvanlara bireysel olarak haklar verilebileceği düşüncesine dayalıdır.⁶ Bu düşünceye göre hayvanlar da acı çekerler ve acı çekmek bir gerçeği ve bir çıkarı ifade edebilmek için gerekli bir koşuldur. *Singer*, bir darbeye maruz kalan hayvanın acı duyacağına açık olduğunu ve bu sebeple böyle bir darbenin mağduru olmamakta da çıkarı bulunduğunu ifade eder. Bir insan tarafından yolun diğer tarafına taş atılması halinde, taşın acı duymayacağı ve bu sebeple yolun diğer tarafına atılmamakta bir çıkarının bulunmayacağı; buna karşın yolun diğer tarafına atılanın bir fare olması halinde, farenin acı duyacağı ve bu sebeple yolun diğer tarafına atılmamakta bir çıkarının bulunacağı açıktır. Bu durum da onların birtakım temel haklara sahip olmasını haklı kılar.⁷ *Regan*, hayvanların bir yaşamın öznesi oldukları için haklara sahip olması gerektiğini ileri sürmekte⁸ ve hayvan hakları hareketinin, insan hakları hareketinin parçası olması gerektiğini ifade etmektedir.⁹ *Nuttall* ise insanların akıllı ve bilinçli oldukları için hakları olduğu, hayvanların ise bu niteliklere sahip olmadıkları için hakları olmadığı düşüncesini kabul etmez. Zira akıllı ve bilinçli olmayan insanların da hakları hukukça kabul edilir.

⁵ Yılmaz, Halil, “Hayvan Haklarına Bakış”, *TBBD* 2006, S: 62, s.214-215.

⁶ Ertan, Birol, “Hayvan Hakları ve Türkiye”, *Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları*: 25, Ankara 2001, s.402; Keleş, Ruşen/Ertan, Birol, *Çevre Hukukuna Giriş, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s.146*; Arıkan, Engin, *Hayvan Hakları İnsan Hukuku, Ekin Basın Yayın Dağıtım Bursa 2016, s.10-11*.

⁷ Ertan, s.401, 403; Keleş/Ertan, s.146. Ayrıca bkz. Benton, Ted/Redfearn, Simon, *The Politics of Animal Rights- Where is Left?* (Çev: Ertuğrul Başer), *Birikim, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı: 85, Mayıs 1996, s.51*. Hayvanların acı çekme ve hissetme yeteneğinin olması, onların acı çekmemekte ahlaken önemli çıkarları olduğunu gösterir ve bu çıkar da onların yaşama, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılmama gibi bazı temel haklara sahip olmasının temelini teşkil eder. Bkz. Francione, Gary L., *Hayvan Haklarına Giriş- Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?*, (Çev: Renan Akman-Elçin Gen), *İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s.279*; Degrazia, David, *Hayvan Hakları* (Çev: Hakan Gür), *Dost Kitabevi, Ankara 2006, s.63-64*; Koçhisarlıoğlu, Cengiz/Söğütü Erişgin, Özlem, “Hayvanın Hukuki Konumu”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı)*, Cilt: 2, İzmir 2013, s.1697; Arıkan, s.11 vd.; Aşar, Haluk, “Hayvan Haklarına Yönelik Temel Görüşler ve Yanıtları”, *Kaygı, 2018/30, s.245*.

⁸ Bkz. Regan, Tom, *Kafesler Boşalsın- Hayvan Haklarıyla Yüzleşmek, Çeviren: Serpil Çağlayan, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.83 vd.*; Arıkan, s.60; Aşar, s.247.

⁹ Keleş/Ertan, s.146; Arıkan, s.61.

Buradan hareketle hayvanların da hakları olabileceği kabul edilmelidir.¹⁰ Gerçekten de örneğin bir akıl hastası veya yeni doğmuş bir insan da hakkı kullanma irade ve yeteneğine sahip değildir. Ancak bu durum, onların korunması gereken haklarının bulunmadığı sonucunu doğurmaz.¹¹ Dolayısıyla hayvan haklarına da benzer bir anlayışla yaklaşılmalı ve hayvan hakları kavramından, hayvanlara insanlar tarafından tanınan ve yine insanlarca korunması gereken haklar anlaşılmalıdır.¹² Zira bir insan veya insanlık için insan hakları ne kadar anlamlı ve gerekliyse, doğal dengeye ve insan-çevre ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine gereksinimi olan bir hayvan için, hayvan hakları da o kadar anlamlı ve gereklidir.¹³

Nitekim Londra'da 21-23 Eylül 1977 tarihlerinde, uluslararası hayvan hakları birliği ve bu birliğe bağlı diğer ulusal birlikler tarafından hayvan hakları konusunda yapılan toplantılar sonucunda, 15 Ekim 1978 tarihinde Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi (*Universal Declaration on Animal Welfare*) ilan edilmiştir. *Hayvan hakkı* kavramına açıkça yer veren ve hayvan haklarının da insan hakları gibi yasalarla korunması gerektiğinin altını çizen Bildirge, on dört madde halinde hayvanların en temel haklarını saymıştır.¹⁴

¹⁰ Nuttall, Jon, *Ahlâk Üzerine Tartışmalar- Etiğe Giriş*, (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul 1997, s.210. Ayrıca bkz. Ertan, s.404.

¹¹ Benzer yönde bkz. Regan, s. 95; Yılmaz, s.216. Dünya hukuk tarihine yön veren Roma Hukuku'nda bize bugün oldukça yabancı gelen köle kavramı bulunduğu, o dönemde kölelerin eşya olarak kabul edildiğine, hak ehliyetlerinin bulunmadığına, yüzyıllar sonra hayvan hakkı ihlallerinin de geçmişteki kölelik ile aynı şekilde görüleceğine ilişkin bkz. Şenpolat, Ahmet Kemal, 99 Soruda Hayvan Hakları, Okyanus Yayınevi, İstanbul 2015, s.17. Bu konuda ayrıca bkz. Çelebi, Özgün, "Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü", İstanbul Hukuk Mecmuası, 76/2, 2018, s.611 vd.

¹² Keleş/Ertan, s.141.

¹³ Ertan, s.402.

¹⁴ Buna göre;

Madde 1- Bütün hayvanlar yaşam önünde eşit doğar ve aynı var olma hakkına sahiptir.

Madde 2-1. Bütün hayvanlar saygı görme hakkına sahiptir.

2-2. Bir tür hayvan olan insan, öbür hayvanları yok edemez, bu hakkı çiğneyerek onları sömüremez, bilgilerini hayvanların hizmetine sunmakla görevlidir.

2-3. Bütün hayvanların insanlarca gözetilme, bakılma ve korunma hakları vardır.

Madde 3-1. Hiçbir hayvana kötü davranılmaz, acımasız ve zalimce işlem yapılmaz.

3-2. Bir hayvan öldürülmesi zorunlu olursa; bu bir anda, acı çekirtmeden ve korkutmadan yapılmalıdır.

Madde 4-1. Yabani türden olan bütün hayvanlar, kendi özel ve doğal çevrelerinde, karada, havada veya suda yaşama ve üreme hakkına sahiptir.

4-2. Eğitim amacı ile olsa bile, özgürlükten yoksun kılmanın her çeşidi bu hakka aykırıdır.

Madde 5-1. Geleneksel olarak insanların çevresinde yaşayan bütün hayvanlar uyumlu biçimde türüne özgü yaşam koşulları ve özgürlük içinde yaşama ve üreme hakkına sahiptir.

5-2. İnsanların kendi çıkarları için bu uyumda ya da bu koşullarda yapacakları her türlü değişiklik bu haklara aykırıdır.

Madde 6-1. İnsanların yanlarına aldıkları bütün hayvanlar, doğal ömür uzunluklarına uygun sürece yaşama hakkına sahiptir.

6-2. Bir hayvanı terk etmek acımasızca ve insanlık dışı bir davranıştır.

Bugün için gelişmiş bazı ülkelerde hayvanları eşya olarak kabul eden anlayışın da artık terk edildiğini, hayvanlara eşyadan farklı özel bir statü tanındığını bildirmek gerekir. Örneğin Avusturya Medeni Kanunu’na 1986 yılında eklenen 285a hükmüne göre, hayvanlar nesne değildirler; onlar özel yasalarla korunurlar. Nesnelere hakkındaki hükümler, aksine hüküm olmadıkça hayvanlara da uygulanır.¹⁵

Yine Almanya’da 24.07.1972 tarihinde Hayvanları Koruma Kanunu (*Tierschutzgesetz*) kabul edilmiş ve akabinde Alman Medeni Kanunu’na 20.08.1990 tarihinde eklenen 90a maddesi ile hayvanların eşya olmadığına, özel yasalarla koruma altında olduğuna, aksine düzenleme olmadıkça eşyalarla ilgili hükümlerin kıyasen onlara da uygulanabileceğine ilişkin düzenleme yapılmıştır.¹⁶ 2002 yılında Alman Anayasası’nda 20a maddesinde yapılan “Devlet, gelecek nesillere olan sorumluluğu çerçevesinde, temel ve doğal yaşam kaynaklarını ve hayvanları anayasal düzen çerçevesinde yasa koyarak ve kanunlara ve hukuka uygun olarak kamu otoritesi ve yargı makamları eliyle korur” şeklindeki düzenleme ile de hayvanlar anayasal boyutta koruma altına alınmıştır.¹⁷

Madde 7- Bütün çalışan hayvanlar iş süresinin yoğunluğunun sınırlandırılması, onarıcı ve güçlerini artırıcı beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.

Madde 8- Hayvanlarda fiziksel ya da psikolojik bir acı çektiren deneyler yapmak, hayvan haklarına aykırıdır. Tıbbi, bilimsel, ticari ve başka biçimlerde her türlü deneyler için de böyledir.

Madde 9- Hayvan beslemek için yetiştirilmişse; bakılmı, barındırılmı, taşınmalı, ölümü de korkutmadan ve acı çektirmeden yapılmalıdır.

Madde 10-1. Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılmaz.

10-2. Hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlardan yararlanılan gösteriler hayvan onuruna aykırıdır.

Madde 11- Zorunluluk olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi demek olan her davranış, bir “biocide”, yani yaşama karşı suçtur.

Madde 12-1. Çok sayıda yabancı hayvanın öldürülmesi demek olan her bir davranış bir “genocide”, yani türe karşı suçtur.

12-2. Doğal çevrenin kirlenmesi ve yakılıp yok edilmesinin sonu “genocide”, soykırıma varır.

Madde 13-1. Hayvanın ölüsüne de saygı göstermek gerekir.

13-2. Hayvan haklarına saldırıyı göstermek amacı gütseler bile hayvanların öldürüldüğü şiddet sahneleri sinema ve televizyonlarda yasaklanmalıdır.

Madde 14-1. Hayvanları savunma ve koruma kuruluşları, hükümet düzeyinde temsil olunmalıdır.

14-2. Hayvan hakları da insan hakları gibi yasa ile korunmalıdır.

¹⁵ Bkz. Aksoy Dursun, Sanem, *Eşya Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012, s.183; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1705; Çelebi, s.582.*

¹⁶ Sungurbey, İsmet, *Hayvan Hakları, İstanbul 1992, s.50; Ertas, Şeref, Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, İmge Yayınevi, İzmir 2012, s.477; Aksoy Dursun, s.183; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1705; Uyumaz, Alper, “Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XX, Y: 2016, S: 3, s.141; Arıkan, s.162-163; Çelebi, s.581-582.*

¹⁷ Hayvanları anayasal boyutta korumaya yönelik olarak bizim Anayasamızda ise açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlıklı Anayasa m.56’da “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek ve çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” ile Ormanların korunması ve geliştirilmesi başlıklı Anayasa m.169’da yer alan “Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.” şeklindeki düzenlemelerin hayvan haklarını da içerdiğine ancak yorum yoluyla ulaşılabılır.

Benzer şekilde, İsviçre Medeni Kanunu'na eklenen 641a hükmü f. 1 gereğince, hayvanlar nesne değildir. 641a hükmü f. 2 gereğince ise aksine hüküm yoksa nesnelere ilişkin düzenlemeler hayvanlar için de geçerlidir.¹⁸

Fransa'da da, yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde, hayvanlar kendilerine ait bir statüye kavuşmuştur. Fransız Medeni Kanunu'na 16.02.2015 tarihinde, 515-14 düzenlemesi ile “*hayvanlar, duyarlılığa sahip canlı varlıklardır*” cümlesi getirilmiş ve hayvanların, cansız varlıklardan farklı bir hukuki statüye sahip olması ilkesel olarak kabul edilmiştir.¹⁹

Hemen ifade edelim ki bahsi geçen ülkelerdekine benzer bir hüküm, Türk hukukunda düzenlenmiş değildir. Başka bir deyişle 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda hayvanların eşya olmadığına dair açık bir düzenleme mevcut değildir.²⁰ Bu sebeple Türk hukuku bakımından bazı yazarlar hayvanların *taşınabilir bir eşya* olduğunu ifade etmektedir.²¹ Buna karşın hayvanın hukuki statüsü konusundaki gelişmelere paralel olarak ve yine mevzuatımızdaki birtakım düzenlemeler dayanak noktası yapılmak suretiyle,²² bazı yazarlar tarafından, *hayvanların eşyadan farklı bir statüde olduğu*,²³ *eşya benzeri statüye*²⁴ sahip oldukları ve *sui generis varlık*²⁵ kategorisini oluşturdukları belirtilmektedir.

¹⁸ Genç Arıdemir, Arzu, “Hayvanların Hukuki Konumlarının İyileştirilmesi Amacıyla İsviçre Medeni Kanunu ile Borçlar Kanunu'nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan, I. Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s.328; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1706; Uyumaz, s.142; Çelebi, s. 581.

¹⁹ Aksoy, Dursun, s.183-184; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1708; Çelebi, s.582.

²⁰ Benzer şekilde, Hayvanları Koruma Kanunu'nda da hayvanların eşya sayılmayacağına ilişkin açık bir hüküm yer almamaktadır. Bkz. Ertaş, s.477; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1710.

²¹ Ünal, Mehmet/Başpınar, Veysel, Şekli Eşya Hukuku, Yetkin Yayınevi, 6. baskı, Ankara 2012, s.71; Sirmen, Lale, Eşya Hukuku, 2. bası, Ankara 2014, s.9; Esener, Turhan/Güven, Kudret, Eşya Hukuku, Yetkin Yayınevi, 6. baskı, Ankara 2015, s.43; Aksoy Dursun, s.188; Uyumaz, s.146.

²² Hayvanları Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinin 5'inci fıkrasında; ticari amaç güdülmeden bilhassa ev ve bahçesi içerisinde bakılan ev ve süs hayvanları sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemeyeceği; 09.06.1932 tarih ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 82'inci maddesinin 1'inci fıkrasının 4'üncü bendinde; borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan arazi ve çift hayvanlarının; 5'inci bendinde ise borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyununun haczedilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler de bu tür hayvanların eşyadan farklı bir statüde tutulduğunu göstermektedir. Bkz. Ertaş, s.478.

²³ Ertaş, s.478. Hayvanların mülkiyet konusu olmaya devam etmeleri nedeniyle hak nesnesi oldukları, doğrudan doğruya yararlandıkları koruma normları nedeniyle de, bu normların çizdiği sınırlar çerçevesinde hak öznesi oldukları yönünde görüş için bkz. Çelebi, s.614.

²⁴ Hayvanları Koruma Kanunu ile hayvanların yaşama hakkına sahip olduğunun hükme bağlanması ile hayvanın artık bundan böyle eşya sayılmayacağı görüşü için bkz. Oğuzman, M.Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe, Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s.10. Hayvanın eşya niteliğinin, ancak hayvanları koruma amacı ile uyduğu ölçüde geçerli olabileceği yönünde görüş için bkz. Serozan, Rona, Eşya Hukuku I- Eşya Hukukunun Temel Kavramları ve İlkeleri Taşınır Eşyada: Zilyetlik-Mülkiyet-İntifa- Rehlin Uygulama Çalışmaları, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s.73. Hayvanları ait olduğu sınıfa göre “hak süjesi” veya “hak özjesi” olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde görüş için bkz. Cumalıoğlu, Emre, “Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, C: 19, Özel Sayı 2017, s.575.

²⁵ Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1716. Yazarlara göre, hayvanlar yalın nesnelere değildirler. Hayvanlar

Hayvanların bir hakkın öznesi mi yoksa nesnesi mi olduğu yahut eşya mı yoksa eşya benzeri bir nitelik mi taşıdığı soruları bir yana; çevrenin doğal ve bütünleyici bir parçası olarak hayvanların günümüzde artık yaşam hakkı, kötü muameleye maruz bırakılmama hakkı, beslenme ve bakım hakkı gibi bazı temel haklara sahip oldukları bir gerçektir.²⁶ Nitekim gerek Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde gerekse 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda bu haklar açıkça ifade edilmiştir. Her ne kadar mevzuatımızda *hayvan hakları* kavramına değil, *hayvanların korunması* kavramına vurgu yapılmışsa da,²⁷ bu durum hayvanların yaşam hakkı, kötü muameleye maruz bırakılmama hakkı gibi bazı temel haklardan yoksun olduğu anlamına gelmez, gelmemelidir. Nitekim Kanun’un 4’üncü maddesinde hayvanların korunmasına ve rahat yaşamalarına ilişkin temel ilkeler içerisinde hayvanların sahip olduğu temel haklara yer verilmiş ve insanlara ve kuruluşlara görev ve sorumluluklar yüklenerek hayvan haklarının korunması amaçlanmıştır. Devlet ise kamu makamları ve yargı organları aracılığıyla hayvanların söz konusu temel haklarını sağlamak ve korumakla yükümlüdür.²⁸

B. Hayvanların Ceza Hukuku Aracılığıyla Korunmasının Gerekliliği Sorunu

Burada ayrıca tartışılması gereken bir diğer husus ise hayvanlara yönelik özellikle şiddet içeren bazı eylemlerin ceza hukuku ile yaptırım altına alınmasının gerekli olup olmadığıdır. Hukuka aykırı bir eylemin öncelikle idari yaptırımlar veya tazminat gibi kamu hukukunun veya özel hukukun diğer enstrümanlarıyla karşılanması, ceza hukuku yaptırımlarına ise son çare olarak başvurulması gerekir. Zira ceza hukukunun son çare olma

canlıdır ve yeme, içme, barınma gibi temel gereksinimleri vardır. Hayvanların manevî yetenekleri hususunda şu anda her şey bilinmemekle birlikte, en azından “duyarlı” oldukları ve tıpkı insanlar gibi “acı ve sevinç” hissettikleri belirtilmektedir. Bu konudaki yeni gelişmeler de göz önüne alındığında, hayvanların, insanlar ve nesnelere yanında, yeni özel birtakım (kategori) oluşturdukları rahatlıkla savunulabilir.

²⁶ Bkz. Ertuş, s.478 vd.; Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1718.

²⁷ Gerçekten de 5199 sayılı Kanunun adı *Hayvan Hakları Kanunu* değil, *Hayvanları Koruma Kanunu*’dur. Bu düzenlemeyle kanun koyucunun hayvanlara korunmaya muhtaç varlıklar olarak değer atfettiği anlaşılmaktadır.

²⁸ Nitekim hayvanların da haklarının olduğunun kabul edilmesiyle, kanunu uygulayacak mercilerin olaya haklar açısından yaklaşacağı ve kanunun “hukuken zedelenen bir hakkın korunması” bakış açısıyla yorumlanacağı yönünde görüş için bkz. Şenpolat, s.43. Hayvanların temel hakları tanındığında, insanların bu haklara saygı duymasını ve korumasını sağlayan insan-hayvan etkileşiminin makul biçimlerinin de aranacağı yönünde bkz. Donaldson, Sue/Kymlicka, Will, Zoopolis- Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s.61. Hayvan hakları kavramının kişiler için yapılan hak kavramından farklı olduğu, hayvan hakkı deyiminden, kişinin hayvan üzerindeki hakkına getirilen sınırlamanın ve hukuken korunan ve ihlal etmeme yükümlülüğü getiren hayvan çıkarımının anlaşılması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Cumalıoğlu, s.582. Benzer yönde bkz. Koçhisarlıoğlu/Söğütü Erişgin, s.1717.

özelliği (*ultima ratio*) mevcuttur.²⁹ Hayvanlara yönelik şiddet içeren eylemlerin ceza hukuku ile karşılanmasının gerekli olup olmadığı sorusuna yanıtın ise kanaatimizce psikoloji ve kriminoloji biliminin ortaya koyduğu bazı veriler ışığında aranması gerekir.

Hayvanlara şiddet uygulayan insanlarla ilgili olarak konunun uzmanlarının yaptıkları çalışmalar göstermektedir ki hayvanlara yönelik şiddet içeren eylemleri gerçekleştiren insanların, insanlara yönelik şiddet içeren eylemleri gerçekleştirme ihtimali diğerlerine göre daha fazladır. Nitekim insanlara yönelik şiddet eylemleri gerçekleştirenler, ilk denemelerini de çoğunlukla hayvanlar üzerinde gerçekleştirmektedirler.³⁰ Yine yapılan araştırmalar; şiddet suçları işleyen kişilerin, çocukluk ve gençlik dönemlerinde, ciddi boyutlarda ve tekrarlanan nitelikte hayvanlara karşı kötü davranışlar sergilediklerini ve insan öldürme suçunu işleyenlerin hemen birçoğunun küçükken hayvanlara işkence ettiğini, hatta öldürdüğünü göstermektedir.³¹ Yapılan araştırmalarda ayrıca hayvana şiddet ile aile içi şiddet arasında da yakın bir ilişkinin bulunduğu ilişkin veriler elde edilmiştir.³² Tüm bu veriler de Tolstoy'un "*Hayvanı öldürmek ile insanı öldürmek arasındaki*

²⁹ Artuk, M.Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, M.Emin/ Çakar, Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler; Adalet Yayınevi, 12. baskı, Ankara 2018, s.13-14; Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar/Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, 9. baskı, Ankara 2018, s.40; Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayınevi, 18. baskı, Ankara 2018, s. 32.

³⁰ Şenpolat, s.47.

³¹ "...İtalyan suç tarihinin en ünlülerinden Vincente Verzini, 12 kadını öldürdüğü kariyerinin ilk becerilerini kedileri boğarak elde etmişti. 1883'te dünyaya gelen Peter Kürten ya da herkesçe bilinen adıyla Düsseldorf Vampiri, her yaştan ve cinsten 50 kişiyi içeren cinayet listesine başlamadan çok önce köpeklerle, koyunlara işkence eden, onların ırzına geçen ve onları öldüren biri olarak tanınırdı. 15 yaşındaki Kobe canavarı Sakakibara, 11 yaşındaki Jun Hase'nin başını gövdesinden ayırmadan önce, kedi başı kesmiş, güvercinleri boğmuştu. 19 yaşına varmadan 5 çocuğu öldüren Christine Falling'in çocukluğu kedi cinayetleri ile doludur. Annesini ve iki küçük kızı bıçaklayarak öldüren Luke Woodham, daha önce kendi köpeğini yakmıştı. 1970'lerde, uzun siyah saçlıları hedeflediğinden kadınların saçlarını sarıya boyatmasına yol açan ve bir yıl içinde altı kişiyi öldüren David Berkowitz, komşusunun köpeğini vurmuş, annesinin papağanını zehirlemişti. Her iki eşini öldüren Richard William Leonard'ın, kurbağaları ezmek ve otomobilinin motoruna kedi bağlamak gibi huyları da vardı. Katil Jack Bassenti, köpek yavrularını canlı olarak gömerdi. Filmlere, romanlara ilham kaynağı olan Jeffrey Dahmer, kedilerin iç organlarını inceledikten sonra, aynı tekniği 17 küçük erkek çocuğa uyguladı. 14 kişiyi öldüren Patrick Sherill, köpeğinin de aynı zevki tadabilmesi için komşularının kedilerini çaldı. Dedesini, ninesini, annesini, karısını öldüren Edward Kemperer, çocukluğunda kedileri ufak parçalara ayırırdı. Kaç kişiyi öldürdüğünün hesabı bile bilinmeyen ana katili Henry Lee Lucas, hayvanları da öldürür, onların cansız bedenleriyle ilişkiye girerdi. Boston Canavarı Albert De Salvo, kedi ile köpeği aynı kafese koyar, aç bırakır, birbirini öldürüp yemelerini seyredirdi. Daha sonra 13 kadını boğdu. Michael Cartier, 4 yaşındayken kapalı pencerelere doğru kedi yavrularını fırlatır, tavşanların bacağı kopartırdı. 11 yaşındaki Andrew Golden ile 13 yaşındaki Mitchell Johnson köpeklerle işkence edip, öldürürlerdi. 24 Mart 1998'de Arkansas'taki okullarında 4 öğrenci ve bir öğretmeni öldürdüler. Theodore Robert Bundy, dedesinin hayvanlara kötü davranışlarını seyrederek büyüdü. Daha sonra 32 kadını öldürdü..." Bkz. Atasoy, Sevil, "İlk Darbe", İstanbul Barosu Dergisi-Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım Özel Sayı 8, Mayıs 2008, s.15 vd.

³² Atasoy, s.17.

mesafe bir adımdır” sözünün ne kadar doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bilgilerden hareketle hayvanlara yönelik şiddet içerikli eylemleri gerçekleştirenlerin, insanlara karşı şiddet içeren suçların potansiyel failleri olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum hayvanlara yönelik şiddet içeren eylemlerin ceza kanunları ile karşılanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öte yandan çevrenin ve doğanın canlı bir parçası olan hayvana yapılan şiddet eylemlerinin toplumun değer yargılarını örseleyerek toplumda infiale sebep olduğu da ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır.

II. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Hayvanın Korunması

Türk Medeni Kanunu’nda hayvanların eşyadan farklı bir statüye sahip olduğuna ilişkin açık bir düzenlemenin yer almadığını yukarıda ifade etmiştik. Benzer yönde bir yaklaşımın 5237 sayılı TCK’da da mevcut olduğunu söylemek gerekir. Gerçekten de TCK’da hayvanlar, daha ziyade insana ait bir malvarlığı değeri olarak addedilmiştir. Buna karşın sadece çevreye karşı suçlar bölümünde yer alan bazı suçlarda hayvanlar, çevrenin bir unsuru olarak ele alınmış ve suçla korunan hukuksal değer olarak sınırlı bir biçimde korunmuştur.³³

A. İnsana Ait Bir Malvarlığı Değeri Olarak Hayvanı Koruyan Suç Tipleri

5237 sayılı TCK’nın, *Kişilere Karşı Suçlar* başlıklı ikinci kısmının, *Malvarlığına Karşı Suçlar* başlıklı onuncu bölümünde, hırsızlık suçunun büyükbaş veya küçükbaş hayvan hakkında işlenmesi daha ağır cezayı

³³ Bunun yanı sıra esasen hayvanı koruma amacı taşımayan bazı suç tiplerinde de hayvana yer verilmiştir: İnsan Üzerinde Deney suçunu düzenleyen TCK m.90’a göre, insan üzerinde bilimsel deney yapmak suçtur. Buna karşın, belirli şartlarda deneyin cezai sorumluluğu gerektirmeyeceği düzenlenmiştir. Bunlardan biri, deneyin öncelikle insan dışı deney ortamında ve yeterli sayıda hayvan üzerinde gerçekleştirilmiş olması (m.90/2-b), bir diğeri ise insan dışı deney ortamında veya hayvanlar üzerinde yapılan deneyler sonucunda ulaşılan bilimsel verilerin, varılmak istenen hedefe ulaşmak açısından bunların insan üzerinde de yapılmasını gerekli kılmasıdır (m.90/2-c). Görüleceği üzere bu düzenleme hayvanın korunmasına yönelik değildir. Hayvanın Tehlike Yaratabilecek Şekilde Serbest Bırakılması suçunu düzenleyen TCK m.177’ye göre, kişinin gözetimi altında bulunan hayvanı başkalarının hayatı ve sağlığı bakımından tehlikeli olabilecek şekilde serbest bırakması veya bunların kontrol altına alınmasında ihmâl göstermesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suç tipi de hayvanların korunmasına değil, insanların yaşam ve sağlık hakkının korunmasına yöneliktir. Son olarak Müstehcenlik suçunu düzenleyen TCK m.226/4’te; şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üretmek, ülkeye sokmak, satışa arz etmek, satmak, nakletmek, depolamak, başkalarının kullanımına sunmak veya bulundurmak suç olarak tarif edilmiştir. Bu suç tipinde de insanların hayvanlarla gerçekleştirdikleri cinsel davranışlar değil, bu davranışların ürün haline getirilmesi cezalandırılmaktadır. Başka bir deyişle, bu suçla hayvanın korunması değil, toplumun genel ahlakının korunması esas alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dönmez, Burcu, “Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar”, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkiler’e Armağan, 2013, s.906 vd. Ayrıca bkz. Uyumaz, s.168.

gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.³⁴ Görüleceği üzere bu düzenleme ile korunan hukuki yarar, bizatihi hayvana ait değerler değil, kişilerin malvarlığı değerleridir.³⁵ Buradan hareketle hırsızlık suçunun sahipsiz bir hayvana karşı işlenmesinin de mümkün olmayacağını belirtmek gerekir. Öte yandan ilgili nitelikli hal, her türlü hayvana karşı işlenen hırsızlık suçunu da kapsamamaktadır. Gerçekten de hırsızlık suçunun sadece gelir amaçlı üretilen ve kullanılan³⁶ büyükbaş ve küçükbaş hayvan hakkında işlenmesi, nitelikli hal olarak kabul edilmiştir. Sığır, manda, at, deve, devekuşu ve domuz büyük baş hayvan; koyun, keçi ve tavşan ise küçükbaş hayvan kapsamındadır.³⁷ Buna göre örneğin sahipli tavuk, ördek, kaz, köpek veya kedi gibi hayvanlar hakkında işlenen hırsızlık suçlarında bu nitelikli halin uygulanabilmesi mümkün değildir.

Yine TCK'nın *Kişilere Karşı Suçlar* başlıklı ikinci kısmının, *Malvarlığına Karşı Suçlar* başlıklı onuncu bölümünde düzenlenen mala zarar verme suçunun maddi konusunu hayvanlar da oluşturabilir. Gerçekten de TCK m.151/2 uyarınca; haklı bir neden olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu suç tipinde de korunan hukuksal yarar, hayvanın yaşama hakkı veya vücut bütünlüğü değil, bireylerin mülkiyet hakkıdır.³⁸ Nitekim suçun maddi konusunu yine sadece sahipli hayvanlar oluşturmaktadır. Yani sahipsiz ve başıboş hayvanlara karşı, örneğin sokaktaki bir kedi, köpek veya güvercinin kasten öldürülmesine karşı söz konusu maddenin uygulama alanı bulması mümkün değildir.³⁹

³⁴ TCK m.142/2-g uyarınca, hırsızlık suçunun büyük veya küçükbaş hayvan hakkında işlenmesi halinde, beş yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Hemen ifade edelim ki 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde söz konusu nitelikli halin uygulanması bu hayvanların barınak yerlerinde, sürüde veya açık yerlerde bulunması şartına bağlanmış idi.

³⁵ Başkasına ait taşınır bir mal üzerinde işlenebilen hırsızlık suçu ile korunan hukuksal değer mülkiyet ve zilyetliktir. Bkz. Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar/Tepe, İlker, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 13. baskı, Ankara 2018, s. 610; Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R.Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 16. baskı, Ankara 2018, s.681; Uyumaz, s.168.

³⁶ Dönmez, s. 905.

³⁷ Tanımlar için bkz. Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik m.4/e-f. 05.01.2005 tarih ve 25691 sayılı RG. (www.resmigazete.gov.tr).

³⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, *Özel Hükümler*, s.675; Tezcan/Erdem/Önok, s.65.

³⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, *Özel Hükümler*, s. 676; Dönmez, s.906.

Kaldı ki bu düzenleme, sahipli hayvanların her türlü eyleme karşı korunmasını sağlamaktan da uzaktır. Gerçekten de suçun maddi unsuru, bilerek ve isteyerek sahipli bir hayvanı öldürmek, *işe yaramayacak hale getirmek* veya *değerinin azalmasına neden olmak* eylemleri ile sınırlıdır. Buna göre örneğin sahipli bir hayvana işkence ve kötü muamelede bulunmak yahut cinsel eylemlerde bulunmak suç teşkil etmemektedir.⁴⁰ Öte yandan suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup ceza hukuku koruması, ancak hayvan sahibinin şikâyeti ile devreye girmektedir. Buradan hareketle hayvan sahibinin suçun faili ile anlaşması veya uzlaşması halinde, failin cezalandırılabilmesi de mümkün olmayacaktır. Suçun soruşturulması ve kovuşturulmasının şikâyete bağlı kılınmasının ve kişinin kendisine ait bir mal üzerinde suçun işlenememesinin doğal bir sonucu olarak, sahipli hayvanın sahibi tarafından kasten öldürülmesi, *işe yaramayacak hale getirilmesi* veya *değerinin azalmasına neden olunması*

⁴⁰ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin kararına konu olan bir olayda hayvana yönelik tecavüz eylemi, hayvanın işe yaramaz hale getirilmesi ve değerinin azalması bakımından tartışma konusu edilmiştir. Karara konu olayda davacı kendisine ait buzağıya davalı tarafından tecavüz edildiğini, dini ve ahlaki inanç ve telakkiler sebebiyle hayvanın etinden ve sütünden yararlanmanın mümkün olmayacağını iddia ederek tazminat talebinde bulunmuş; yerel mahkeme tarafından ise iddia edilen eylemin kanıtlanmadığı ve ayrıca hayvanın etinden ve sütünden yararlanılmasında tabben bir sakınca bulunmaması nedeniyle dava reddedilmiştir. Yapılan temyiz incelemesi neticesinde, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 24.03.1998 tarih, 1998/2632 E. ve 1998/3249 K. sayılı ilamında; "... Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerekirci sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik görülmemesine göre, sair temyiz itirazları yerinde değildir. Ancak, dinlenen tanıklardan Fatma olayı doğrular şekilde beyanda bulunmuş, tanık Mustafa da gece saat 24 sıralarında davalının, davacının ahırında yakalandığını açıkladıktan sonra adı geçenin sürüklenerek dışarı çıkarıldığını ve külotunun da imiş durumda olduğunu ifade etmiştir. Aksine somut ve kesin deliller bulunmadıkça, toplumun ve yaşamın değer hükümleri itibarıyla normal bir kimse, kendisine ait bir hayvanın başkasının cinsel ilişkisine maruz kaldığını ileri sürmez. Çünkü böyle bir iddia ile davacının da kendisine ve yakın çevresine ait bulunan bazı değer hükümleri olayın açıklanması ile incinmiş olur. Bundan dolayıdır ki davacının hiç bir neden yokken böyle bir konuda soyut olarak iddiada bulunduğu düşünülmemelidir. Kaldı ki, yukarıda açıklanan delillerle de davalının hukuka aykırı eyleminin sabit olduğu doğrulanmıştır. Bundan ayrı olarak davacı, işlenen haksız eylemden dolayı hayvanın etinden ve sütünden yararlanılmasının geleneklere göre mümkün olmadığını da ileri sürerek tazminat talep etmiştir. Medeni Kanun'un 1. maddesi gereğince hakkında kanuni bir hüküm bulunmayan meselelerde hâkim, örf ve âdete göre hüküm kurar. Mahkemece, davacının iddiası doğrultusunda örf ve âdet incelemesi yapılarak istikrarla benimsenen örf, teamül, dini ve ahlaki inanç ve telakkiler eğer iddia doğrultusunda ise o takdirde zararın varlığı kuşkusuz hale gelecektir. Yukarıda açıklandığı gibi hükme yeterli delil toplandığı takdirde mahkemece adil bir çözüm tarzı olması bakımından, davacıya bedeli karşılığı hayvanı davalıya terk etmeyi isteyip istemediği sorularak böyle bir talebin bulunması hâlinde istem doğrultusunda karar verilmeli, aksi halde muhik bir tazminata hükmedilmesi gerekirken eksik inceleme sonucu hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." şeklindeki gerekçe ile yerel mahkeme hükmünün bozulmasına karar vermiştir. Görüleceği üzere Yargıtay, hayvanla girilen cinsel ilişkinin hayvanın değerinin azalmasına veya işe yaramaz hale gelmesine neden olup olmayacağı konusunda örf ve âdet incelemesi yapılarak bir sonuca varılması gerektiğine karar vermiştir. Ancak hemen belirtilmelidir ki; ilgili karar, Yargıtay'ın Hukuk Dairesi'ne ait bir karar olup tazminata hükmedilmesinin gerek gerekemediği noktasında yapılan bir tartışmayı ihtiva etmektedir. Yargıtay Hukuk Dairesi'nin bu kararının ceza hukuku bakımından bir sonucu olamayacağı açıktır. Zira kanunilik ilkesinin doğal bir sonucu olarak, örf ve âdete dayalı olarak suç ve ceza yaratılması mümkün değildir. Buna göre, hayvana yönelik cinsel eylemlerin örf ve âdet hukuku gereğince hayvanın değerini azalttığı veya onu işe yaramaz hale getirdiği ve bu sebeple TCK m.151/2'de yer alan mala zarar verme suçunu oluşturduğu söylenemeyecektir.

halinde de maddenin uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır.⁴¹ Son olarak ifade etmek gerekir ki suçun yaptırımını olarak dört aydan üç yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası öngörülmüştür. Hapis cezası ve adli para cezası seçimlik cezalar olarak düzenlenmiştir. Uygulamada pek çok durumda hâkim, adli para cezasına takdir edecek, hapis cezasına hükmetse bile bu cezanın ertelenmesine⁴² veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına⁴³ karar verebilecektir. Özetle, ilgili suç tipi, öngördüğü yaptırımlar bakımından da hayvanları ve onların en temel haklarını etkin ve etkili şekilde koruyacak bir düzenleme değildir.

B. Çevresel Bir Unsur Olarak Hayvanı Koruyan Suç Tipleri

Hırsızlık ve mala zarar verme suçlarında hayvanlar, insana ait bir malvarlığı değeri olarak telakki edilmekle birlikte, 5237 sayılı TCK'nın *Çevrenin Kasten Kirletilmesi* başlıklı 181'inci ve *Çevrenin Taksirle Kirletilmesi* başlıklı 182'nci maddelerinde hayvanlar suçla korunan hukuksal değer olarak ele alınmış ve hayvanların sağlıklı bir ortamda yaşama hakları, nesillerini ve doğal özelliklerini sürdürme hakları koruma altına alınmıştır.⁴⁴ Gerçekten de TCK m.181/4'e göre, "*Bir ve ikinci fıkrada tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükümlenir.*"⁴⁵ TCK m.182/2'ye göre ise, "*İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*"

⁴¹ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, *Özel Hükümler*, s.677.

⁴² İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir (TCK m.51/1).

⁴³ Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükümlenen ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmasını ifade eder (CMK m.231/5).

⁴⁴ Dönmez, s.905.

⁴⁵ *Çevrenin Kasten Kirletilmesi TCK m.181*

(1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak veya çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Hayvanı, suçla korunan hukuksal bir değer olarak ele alan çevrenin kasten kirletilmesi ve çevrenin taksirle kirletilmesi suçları, 5237 sayılı TCK’nın *Topluma Karşı Suçlar* başlıklı üçüncü kısmının, *Çevreye Karşı Suçlar* başlıklı ikinci bölümünde yer almaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun bu suçlar bakımından hayvanları çevrenin doğal bir unsuru olarak ele aldığı gözlemlenmektedir. TCK’da hayvanları ve onların yaşama ve nesillerini sürdürme haklarını korumaya yönelik düzenlenmiş olan en önemli suç tiplerinin bu maddelerde yer aldığı ifade edilebilir.⁴⁶ Buna karşın bu suç tipleri de hayvanların korunması bakımından yetersizdir. Zira bu maddeler de hayvanlara yönelik olarak kasten işlenen öldürme, işkence, kötü muamele ve tecavüz gibi münferit eylemleri yaptırım altına almamaktadır.

Öte yandan çevrenin kasten kirletilmesi suçu, çoğu zaman bir tüzel kişinin faaliyeti kapsamında işlenmekte olup, TCK’da tüzel kişiler bakımından cezai sorumluluk öngörülmemiştir. Buna göre çevrenin kasten kirletilmesi suçunun tüzel kişi bünyesinde işlenmesi halinde, sadece tüzel kişilere özgü, faaliyet izninin iptali veya müsadere gibi güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi mümkün olacaktır (TCK m.181/5). Tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde çevrenin taksirle kirletilmesi suretiyle hayvanlara zarar verilmesi halinde ise ilgili tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri sorumluluğu dahi öngörülmemiştir.⁴⁷

III. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Kapsamında Hayvanların Korunması

Hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak amacıyla 24.06.2004 tarih ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kabul edilmiştir.⁴⁸ Bu amacı sağlamaya yönelik olarak, Kanun’da belirli ilkeler, yasaklar ve bu yasaklara uymamanın yaptırımları düzenlenmiş, sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapılmaksızın hayvanların yaşam, sağlık ve beden bütünlüğü gibi temel birtakım haklarını korumaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir.⁴⁹

⁴⁶ Dönmez, s.909; Uyumaz, s.169.

⁴⁷ Dönmez, s.910 vd.

⁴⁸ Bkz. 01.07.2004 tarih ve 25509 sayılı RG. (www.resmigazete.gov.tr)

⁴⁹ Buna göre bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir (HKK m.4/1-a). Evcil hayvanlar, türüne özgü hayat şartları içinde yaşama özgürlüğüne sahiptir. Sahipsiz hayvanların da, sahipli hayvanlar gibi yaşamları desteklenmelidir (HKK m.4/1-b). Hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemler alınmalıdır (HKK m.4/1-c). Nesli yok olma tehlikesi

Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvanlara yönelik şiddet içeren bazı eylemler de açık bir şekilde yasaklanmıştır. Buna göre hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek yasaktır (HKK m.14/1-a). Benzer şekilde hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak ve işkence yapmak da yasaktır (HKK m.14/1-j).

İlgili eylemler yasaklanmış olmasına karşın bu eylemleri icra edenler hakkında ceza hukukunun devreye girebilmesi mümkün değildir. Zira Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvanlara yönelik şiddet içeren eylemler suç olarak değil, kabahat olarak düzenlenmiştir. Gerçekten ilgili yasaklara aykırı davrananlar için üç yüz Türk Lirası idari para cezası öngörülmüş (HKK m.28/1-k); bu fiillerin tekrarı halinde para cezalarının bir kat, daha fazla tekrarı halinde ise üç kat artırılarak verileceği düzenlenmiştir (HKK m.30). Dolayısıyla örneğin bir hayvanı kasten öldüren veya ona işkence, eziyet veya tecavüz edenlere uygulanacak yaptırımlar hapis yahut adli para cezası değil, idari para cezası olacaktır.

Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvanların yaşam, sağlık ve beden bütünlüğünü sağlamaya yönelik birtakım ilkeler kabul edilmiş ve yasaklar getirilmiş ise de, ilke ve yasaklara aykırı davranışların *suç* olarak değil, *kabahat* olarak düzenlenmiş olması bu eylemlerin işlenmesi veya tekrarını önlemek bakımından caydırıcı değildir. Yine bu eylemler sebebiyle adli makamlar değil, idari makamlar devreye girecektir.⁵⁰ Uygulanacak

altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması esastır (HKK m.4/1-e). Yabani hayvanların yaşama ortamlarından koparılmaması, doğada serbestçe yaşayan bir hayvanın yakalanıp özgürlükten yoksun bırakılmaması esastır (HKK m.4/1-f). Hayvanların korunması ve rahat yaşamalarının sağlanmasında; insanlarla diğer hayvanların hijyen, sağlık ve güvenlikleri de dikkate alınmalıdır (HKK m.4/1-g). Hayvanların türüne özgü şartlarda bakılması, beslenmesi, barındırılma ve taşınması esastır (HKK m.4/1-h). Hayvanları taşıyan ve taşıyanlar onları türüne ve özelliğine uygun ortam ve şartlarda taşımali, taşıma sırasında beslemeli ve bakımını yapmalıdırlar (HKK m.4/1-ı). Yine sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanların, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu'nda öngörülen durumlar dışında öldürülmeleri yasaktır. Bir hayvan neslini yok edecek her türlü müdahale yasaktır (HKK m.8/1). Hayvanların, yaşadıkları sürece, tıbbi amaçlar dışında organ veya dokularının tümü ya da bir bölümü çıkarılıp alınmaz veya tahrip edilemez (HKK m.8/2). Ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması ve tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik cerrahi müdahale yapılması yasaktır (HKK m.8/3-1.cümle).

⁵⁰ Hayvanları Koruma Kanunu m.17: "Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerektiğinde bu yetki Bakanlık mahallin en büyük mülki amirine yetki devri suretiyle devredilebilir." Hayvanları Koruma Kanunu'na göre Bakanlık deyiminden, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir (HKK m.3/1-o). Ancak bugün için bunun Tarım ve Orman Bakanlığı olarak anlaşılması gerekmektedir. Zira 24.03.2003 tarih ve 25326 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 1 sayılı cetveli olan Genel Bütçeli İdareler arasında yer alan Çevre ve Orman Bakanlığı, 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin Altıncı Kısımının Ondördüncü Bölümünde "Tarım ve Orman Bakanlığı" olarak düzenlenmiş olup, 5018 sayılı Kanun'da da değişiklik yapılarak bu tarihten itibaren Çevre ve Orman Bakanlığı'nın adı "Tarım ve Orman Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir.

ceza, adli para cezası olmadığı için, adli sicile kaydedilmesi, eylemlerin tekrarlanması halinde tekrür hükümlerinin uygulanabilmesi de mümkün olmayacaktır. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bir hayvanı kasten öldüren, ona işkence veya kötü muamelede bulunan kişiler, ileride insanlara karşı da benzer suçları işlemek bakımından potansiyel faillerdir. Özetle, bu eylemleri sadece idari para cezası ile karşılamak da toplumdaki adalet duygusunu tatmin edici mahiyette değildir.⁵¹

IV. Hayvanları Koruma Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Güncel Çalışmalar Çerçevesinde Hayvanların Korunması

A. Hayvanları Koruma Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 2012 Tarihli Kanun Tasarısı

Hayvanları Koruma Kanunu’nun hayvanları korumak konusundaki yetersiz düzenlemelerine yönelik tüm bu eleştiriler çerçevesinde ve hayvanlara yönelik şiddet içerikli eylemlerin ceza hukuku kapsamında cezalandırılması gereken eylemler olduğu mülhazalarıyla 2012 yılında tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı *Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı* hazırlanarak Meclis Başkanlığı’na sunulmuştur.

İlgili Kanun Tasarısı’nın Genel Gereğesinde; “5199 sayılı *Hayvanları Koruma Kanununun uygulanmasında bugüne kadar karşılaşılan sorunların giderilmesi amacıyla söz konusu Kanunda değişiklik yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda hazırlanan Tasarı ile hayvanlara tecavüz edilmesi, tehlikeli köpek ırklarının sahiplenilmesi ve hayvanlara işkence yapılarak ölümüne sebebiyet verilmesi gibi hayvan hakları ihlalleri, caydırıcı olması amacıyla kabahat kapsamından çıkarılmış, bu ihlal durumlarında uygulanmak üzere adli cezalar öngörülmüş ve diğer idari para cezalarının miktarı artırılmıştır. Ayrıca Tasarıda; sokak hayvanlarının rehabilitasyonu, ev ve süs hayvanı satışı yapan yerlerde yırtıcı, saldırgan ve zehirli hayvanların satışının engellenmesi ve meskenlerde hayvan barındırılması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.” denilerek söz konusu kanun değişikliğine duyulan ihtiyaç ortaya konulmuştur.*

⁵¹ Şenpolat, Ahmet Kemal, “Hayvanlara Eziyet Daha Ne Kadar Kabahatler Kanunu Kapsamında Kalmalı?”, *İstanbul Barosu Dergisi Özel Sayı- Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım*, S: 8, s. 33-34, Mayıs 2008.

Söz konusu Kanun Tasarısı ile Hayvanları Koruma Kanunu'nun 14/1-a maddesinde yer alan “*Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek*” şeklindeki düzenleme “*Hayvanlara işkence yapmak, psikolojik acı çektirmek, hayvanları dövmek, aç ve susuz bırakmak, sokağa terk etmek, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak*” olarak değiştirilmiştir.

Hayvanları Koruma Kanunu'nun 14/1-j maddesinde yer alan “*işkence yapmak*” ibaresi yürürlükten kaldırılmış ve maddeye “*Hayvanlara işkence yaparak ölümüne sebebiyet vermek*” şeklindeki o bendi eklenmiştir.

Anılan Kanun Tasarısı'nın Hayvanları Koruma Kanunu bakımından getirdiği en önemli değişiklik ise hayvanlarla cinsel ilişkide bulunma eylemine bir yıla kadar hapis, hayvanlara işkence yaparak ölümüne sebebiyet verme eylemine ise iki yıla kadar hapis cezası öngörmüş olmasıdır (Tasarı m.9). Ancak söz konusu düzenlemeler de hayvanlara yönelik şiddet içerikli bu tip eylemlerle mücadele etmek bakımından etkin, yeterli ve caydırıcı değildir. Zira öngörülen hapis cezaları gerek alt⁵² gerekse üst sınır bakımından yetersizdir. Söz konusu hapis cezaları üst sınırdan uygulanırsa bile ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya adli para cezasına çevrilmesi⁵³ mümkündür. Kaldı ki özellikle hayvanlarla cinsel ilişki eylemleri bakımından uygulamada çoğu zaman ispat güçlükleri ile karşılaşılabilmesi de göz önünde bulundurulduğunda, bu tip eylemlerin cezalandırılabilmesinde sıkıntılar yaşanması pek muhtemeldir.⁵⁴

Öte yandan belirtmek gerekir ki ilgili Kanun Tasarısı ile suç haline getirilen eylemler, hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak ve hayvanlara işkence yaparak ölümüne sebebiyet vermektir. Buna karşın hayvanın işkence yapılmaksızın ve haklı bir neden de olmaksızın kasten öldürmesi suç olarak tanımlanmamıştır. Örneğin bir hayvanı işkence etmeksizin ateşli bir silahla öldüren kişinin eylemi suç değildir. Yine hayvana ölümüne sebebiyet vermeksizin işkence etmek de suç olarak tanımlanmamıştır.

⁵² Kanun Tasarısı'nda hapis cezalarının sadece üst sınırı belirtilmiştir. Buna göre söz konusu hapis cezalarının alt sınırı en az bir ay olabilir. Zira 5237 sayılı TCK'nun 49/1 maddesine göre; “Süreli hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz.”

⁵³ Hükmüden bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır (TCK m.49/2). Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre adli para cezasına çevrilebilir (TCK m.50/1) .

⁵⁴ Dönmez, s.916.

Bu durum Hayvanları Koruma Kanunu’nun 14/1-a maddesine dâhil olup ilgili Kanun Tasarısı ile bu eylemler bakımından 750 Türk Lirası idari para cezası öngörülmüştür.⁵⁵ Hayvan haklarının korunması bakımından kanaatimizce sadece bir yanılısına yaratan bu Kanun Tasarısı, özellikle 2012 yılında kamuoyunda çokça tartışılmış, ancak kanunlaşamamıştır.

B. Hayvanları Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

Hayvanlara yönelik şiddet eylemlerinin artış göstermesi ve bu olayların toplumda infial yaratması sonucunda, hayvan hakları konusunda ciddi bir adım atılacağı, sahipli ve sahipsiz hayvanların öldürülmesi, işkence ve eziyete muhatap olmasının suç olarak düzenleneceği ve ağır cezai yaptırımlar getirileceği konusu, 2017 yılı sonlarında yeniden gündeme gelmiş ve bu dönemde yeni bir kanun tasarısı kamuoyu ile paylaşılmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı’nın 1’inci maddesiyle Hayvanları Koruma Kanunu’nun 28’inci maddesinde değişiklik yapılmış ve “Suçlar” başlıklı 28A maddesi eklenmiştir.⁵⁶

Buna göre:

- (1) *Sahipli veya sahipsiz hayvana acımasız ve zalimce muamelede bulunan veya eziyet eden ya da bu hayvanı haklı bir neden olmaksızın öldüren kişi dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*
- (2) *Nesli yok olma tehlikesi altında olan bir hayvanı öldüren kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis veya beşyüz günden beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.*
- (3) *Yukarıdaki fıkralarda düzenlenen suçların birden fazla hayvana karşı işlenmesi durumunda verilecek ceza yarı oranında arttırılır.*
- (4) *Hayvanları birbirine zarar verecek şekilde dövüşürenler iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*
- (5) *Birinci fıkrada belirtilen suçların sahipli hayvana karşı işlenmesi halinde soruşturma yapılması hayvan sahibinin şikâyetine; bu maddede belirtilen*

⁵⁵ Buna karşın, ilgili Kanun Tasarısı ile Pitbull Terrier, Japanese Tosa, Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve bunlar gibi tehlikeli köpek ırklarını ve melezlerini üretmek, sahiplenmek, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak, takas etmek, sergilemek ve hediye etmek suç olarak tanımlanmış ve iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür (Tasarı m.9). Hayvanla cinsel ilişkide bulunmanın bir yıla kadar hapis cezasını hayvana ölümüne sebep olmaksızın işkence edilmesinin ise sadece idari para cezasını gerektirmesi karşısında, bu düzenleme hayvan haklarının korunması bakımından oldukça düşündürücüdür.

⁵⁶ İlgili Kanun Tasarısı metni için bkz. https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/050/original/hayvanlar%C4%B1_koruma_kanunu_tasar%C4%B1s%C4%B11.pdf?1516201058 (Erişim: 21.04.2019).

diğer suçların işlenmesi halinde soruşturma yapılması ise Bakanlık tarafından cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bakanlığın başvurusu muhakeme şartı niteliğindedir.

Görüleceği üzere 5237 sayılı TCK'nın m.151/2 maddesinin yerine Hayvanları Koruma Kanunu'na eklenmesi tasarlanan 28A/1 maddesi ihdas edilmiştir. Nitekim Kanun Tasarısı'nın 14'üncü maddesiyle 5237 sayılı TCK'nın 151/2 maddesinin yürürlükten kaldırılacağı düzenlenmiştir. Buna göre TCK m.151/2'deki sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı -yerinde olarak ortadan kaldırılmış, m.151/2'den farklı olarak hayvanlara yönelik işkence ve kötü muamele niteliğindeki eylemlerin suç olarak kabul edilmesi hedeflenmiştir. Buna karşın ilk Tasarı'dan farklı olarak, hayvanlarla girilen cinsel ilişki ayrı bir suç olarak düzenlenmemiştir. Hayvanlarla girilen cinsel ilişkinin *acımasız ve zalimce muamele veya eziyet* olarak nitelendirilmesi halinde, 28A/1 kapsamında suç oluşturabileceği ifade edilebilirse de, madde uygulamada kanunilik ve belirlilik ilkeleri bakımından sorun yaratacak niteliktedir.

Söz konusu Kanun Tasarı ile hayvanlara yönelik şiddet içerikli eylemlerin suç olarak kabul edilmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, bu Kanun Tasarısı da hayvan haklarının sağlanabilmesi ve hayvanların kasten öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele gibi eylemler karşısında etkin ve etkili bir korumadan faydalanabilmesi bakımından yine de yeterli değildir. Her şeyden önce hayvanlara yönelik zalimane ve acımasızca muamele, eziyet ve öldürme eylemleri bakımından hapis cezası ile adli para cezası seçimlik olarak belirlenmiştir ki, uygulamada mahkemelerin çoğunlukla adli para cezasına hükmedeceği düşünülebilir. Adli para cezasının alt ve üst sınırları öngörülmediği için bu ceza en az 5, en çok 730 gün üzerinden hesaplanacaktır.⁵⁷ Hapis cezasına hükmedilmesi durumunda da, bu cezanın yine ertelenmesi veya adli para cezası dışındaki diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesi veyahut hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi imkân dâhilinde olacaktır. Kısacası, öngörülen yaptırımlar -tıpkı 5237 sayılı TCK m.151/2'de ve önceki Tasarı'da olduğu gibi- caydırıcı nitelikte değildir.

⁵⁷ Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde 730 günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir (TCK m.52/1).

Öte yandan Tasarı m.28A/1’de belirtilen eylemlerin sahipli bir hayvan tarafından işlenmesi halinde, soruşturmanın hayvan sahibinin şikâyetine; sahipsiz hayvanlar bakımından ise Bakanlığın, cumhuriyet savcılığına yapacağı başvuru şartına bağlanmış olması, ilgili eylemlerin ortaya çıkarılmasını, failer hakkında soruşturma ve kovuşturma yürütülmesini engelleyecek niteliktedir. Gerçekten de sahipli bir hayvanın haklı bir neden olmaksızın öldürülmesi veya bu hayvana acımasız, zalimane muamelede bulunulması halinde, hayvan sahibinin fail ile anlaşması veya uzlaşması mümkündür. Bu düzenlemenin Tasarı ile ilga edilmek istenen TCK m.151/2 ile hiçbir farkı bulunmamakta; değişikliğin temelinde esasen yine hayvanı *sahibinin malı* olarak kabul eden anlayış yer almaktadır. Kaldı ki söz konusu eylemlerin bizzat hayvan sahibi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda da cezai sorumluluk söz konusu olmayacaktır. Sahipsiz hayvanlar bakımından ise Bakanlık tarafından cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunma şartı getirilmesi, sahipsiz hayvanlara da yeterli bir koruma sağlamaktan uzaktır. Zira bu tip eylemlerle karşılaşan vatandaşlar veya sivil toplum kuruluşları, durumu doğrudan cumhuriyet başsavcılığına bildiremeyecektir. Burada mutlaka Bakanlığın harekete geçirilerek savcılığa müracaatta bulunulmasını istemek gerekecektir. Bu olaylara duyarsız kalan belediyelerin olabileceği ve dolayısıyla söz konusu eylemlerin savcılığa intikal edemeyebileceği söylenmelidir. Bahsi geçen suçlar bakımından bu şekilde bir muhakeme şartı konulması uygun değildir. Özetle, bu Tasarı ile de hayvanlara yönelik şiddet içeren eylemlerin kamuoyunda yarattığı infialin bastırılmaya çalışıldığı ve hayvan haklarının temin edilmesi konusunda yine bir yanılsama yaratıldığı dikkat çekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Hayvanlar çevrenin doğal ve tamamlayıcı bir unsurudur. Bugün için gelişmiş birçok ülkede hayvanı *eşya* olarak gören anlayış terkedilmiş ve hayvanları eşyadan farklı özel bir statüye sokan kanuni düzenlemeler kabul edilmiştir. Ülkemizde de, hayvanları bir *mal* olarak değil, *can* olarak ele alan anlayışı yansıtan düzenlemelere ivedilikle yer verilmelidir. Bu çerçevede hayvanların eşyadan farklı bir hukuki statüye tabi olduğuna ilişkin o karşılaştırmalı hukuktaki örneklere benzer şekilde, Türk Medeni Kanunu’nda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir.

Hayvanların da tüm insanlar tarafından korunması gereken yaşama, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılmama gibi temel hakları olduğunun kabulünden hareketle ve bu anlayışı yansıtmak üzere kanaatimizce, 5199 sayılı Kanun'un adının *Hayvan Hakları Kanunu* olarak değiştirilerek hayvanların bahsi geçen temel haklarına *yasaklar* başlığı altında değil, *hayvanların temel hakları* başlığı altında yer verilmelidir. Böylelikle ilk adım olarak hayvanların insanlar tarafından korunması gereken temel haklarının var olduğu konusunda bir algı yaratılması mümkün olacaktır.

Hayvanları Koruma Kanunu'nun 4/1-a maddesinde de açıkça belirtildiği üzere, bütün hayvanlar eşittir. Buradan yola çıkarak hayvanların temel haklarının sağlanması ve bunların korunması yönünde mevzuatımızda yer alan sahipli-sahipsiz hayvan ayırımına son verilmeli, hayvanların en temel haklarından olan yaşama, beden tamlığı ve nesillerini sürdürme haklarına yönelik kasten ve haksız olarak gerçekleştirilen öldürme, işkence, eziyet, acımasız ve zalimce muamele gibi eylemler suç olarak tanımlanmalıdır. Benzer şekilde hayvanlara yönelik cinsel içerikli eylemlerin ve cinsel şiddetin de hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde suç olarak tanımlanması gerekir.

Hayvanlara yönelik kasten ve haksız olarak gerçekleştirilen öldürme, işkence, eziyet, acımasız ve zalimce muamele gibi eylemlerin suç olarak tanımlanmasının yanı sıra, bu eylemler bakımından caydırıcı cezalar öngörülmesi, şikâyet ve müracaat gibi bu eylemlerin ortaya çıkarılmasını, soruşturulmasını ve kovuşturulmasını zorlayıcı muhakeme şartlarına yer verilmemelidir. Böylelikle adli makamlar tarafından ilgili eylemlerin çok daha etkin ve etkili takip edilmesi sağlanmış olacaktır.

Psikoloji ve kriminoloji bilimlerinin verilerine göre, hayvanı kasten öldüren, ona işkence ve eziyet eden kişinin gelecekte benzer nitelikteki eylemleri insana gerçekleştirme olasılığı mevcuttur. Dolayısıyla hayvanlara yönelik bu gibi eylemleri gerçekleştiren kişilerin tedavi ve rehabilite edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tedavi ve rehabilitenin salt hapis veya adli para cezası sağlanması ise mümkün değildir. Bu sebeple mevzuatta, hayvan hakları konusunda eğitim, hayvan derneklerinde veya barınaklarda görev almak, psikolojik destek gibi güvenlik tedbirlerine de ayrıca yer verilmelidir.

Kaynakça

Kitaplar

- [1] Aksoy Dursun, Sanem. Eşya Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- [2] Arıkan, Engin. Hayvan Hakları İnsan Hukuku, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2016.
- [3] Artuk, M.Emin., Gökçen, Ahmet., Alşahin, M.Emin., Çakır, Kerim. Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 12. baskı, Ankara, 2018.
- [4] Degrazia, David. Hayvan Hakları (Çev: Hakan Gür), Dost Kitabevi, Ankara, 2006.
- [5] Donaldson, Sue., Kymlicka, Will. Zoopolis-Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.
- [6] Ertaş, Şeref. Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku. İmge Yayınevi, İzmir, 2012.
- [7] Esener, Turhan., Güven, Kudret. Eşya Hukuku. Yetkin Yayınevi, 6. baskı, Ankara, 2015.
- [8] Francione, Gary L. Hayvan Haklarına Giriş-Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?. (Çev: Renan Akman-Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- [9] Keleş, Ruşen., Ertan, Birol. Çevre Hukukuna Giriş. İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- [10] Kılıçoğlu, Ahmet M. Medeni Hukuk, Ankara, 2016.
- [11] Nuttall, Jon. Ahlâk Üzerine Tartışmalar-Etiğe Giriş. (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul, 1997.
- [12] Oğuzman, M. Kemal., Barlas, Nami. Medenî Hukuk. Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012.
- [13] Oğuzman, M.Kemal., Seliçi, Özer., Oktay Özdemir, Saibe. Eşya Hukuku. Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.
- [14] Özbek, Veli Özer., Doğan, Koray., Bacaksız, Pınar., Tepe, İlker. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Seçkin Yayınevi, 9. baskı, Ankara, 2018.

[15] Özbek, Veli Özer., Doğan, Koray., Bacaksız, Pınar., Tepe, İlker. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Seçkin Yayınevi, 13. baskı, Ankara, 2018. (Özel Hükümler)

[16] Öztürk, Bahri., Erdem, Mustafa Ruhan. Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku. Seçkin Yayınevi, 18. baskı, Ankara, 2018.

[17] Regan, Tom. Kafesler Boşalsın-Hayvan Haklarıyla Yüzleşmek. (Çev: Serpil Çağlayan), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

[18] Serozan, Rona. Eşya Hukuku I- Eşya Hukukunun Temel Kavramları ve İlkeleri Taşınır Eşyada: Zilyetlik-Mülkiyet-İntifa- Rehin Uygulama Çalışmaları. Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

[19] Serozan, Rona. Medeni Hukuk- Genel Bölüm Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, 5. bası, İstanbul, 2014. (Medeni Hukuk)

[20] Sirmen, Lale. Eşya Hukuku. 2. bası, Ankara, 2014.

[21] Sungurbey, İsmet. Hayvan Hakları. İstanbul, 1992.

[22] Şenpolat, Ahmet Kemal. 99 Soruda Hayvan Hakları. Okyanus Yayınevi, İstanbul, 2015.

[23] Tezcan, Durmuş., Erdem, Mustafa Ruhan., Önok, R. Murat. Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. Seçkin Yayınevi, 16. baskı, Ankara, 2018.

[24] Ünal, Mehmet., Başpınar, Veysel. Şekli Eşya Hukuku. Yetkin Yayınevi, 6. baskı, Ankara, 2012.

Makaleler

[1] Aşar, Haluk. “Hayvan Haklarına Yönelik Temel Görüşler ve Yanılgıları”. Kaygı, 2018/30, s. 239-251.

[2] Atasoy, Sevil. “İlk Darbe”. İstanbul Barosu Dergisi, Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım Özel Sayı 8, s. 13-18, Mayıs 2008.

[3] Benton, Ted., Redfearn, Simon. The Politics of Animal Rights- Where is Left? (Çev: Ertuğrul Başer), Birikim, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, 85, s. 47-5, 1 Mayıs 1996.

- [4] Cumalıoğlu, Emre. “Medeni Hukukta hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”. DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, C: 19, Özel Sayı 2017, s. 573-610.
- [5] Çelebi, Özgün. “Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü”. İstanbul Hukuk Mecmuası, 76(2): 559-622, 2018.
- [6] Dönmez, Burcu. “Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar”. Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan, s. 903-925, 2013.
- [7] Ertan, Birol. “Hayvan Hakları ve Türkiye”. Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 25, s. 393-416, 2001.
- [8] Genç Arıdemir, Arzu. “Hayvanların Hukuki Konumlarının İyileştirilmesi Amacıyla İsviçre Medeni Kanunu ile Borçlar Kanunu’nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”. Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, I. Cilt, Vedat Kitapçılık, s. 327-348, İstanbul, 2009.
- [9] Koçhisarlıoğlu, Cengiz., Söğütlü Erişgin, Özlem. “Hayvanın Hukuki Konumu”. Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan, Cilt 8, Özel Sayı, Cilt: 2, s. 1691-1725, İzmir, 2013.
- [10] Şenpolat, Ahmet Kemal. “Hayvanlara Eziyet Daha Ne Kadar Kabahatler Kanunu Kapsamında Kalmalı?”. İstanbul Barosu Dergisi Özel Sayı-Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım, S: 8, s. 33-49, Mayıs 2008.
- [11] Uyumaz, Alper. “Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XX, Y: 2016, S: 3, s. 133-184.
- [12] Yılmaz, Halil. “Hayvan Haklarına Bakış”. TBBD 2006, S: 62, s. 212-229.